

حقوق شهروندی و مبانی آن

آمنه رنگنه: از همان اول صبحی که از خانه خود خارج می‌شویم تا خود را به محل کار برسانیم یا میاجتاح روزانه خود را تأمین کنیم، مجموعه‌ای از حقوق متقابل میان ما و شهر و شهروندان دیگر به وجود می‌آید که در زبان علم به «حقوق شهروندی» تعبیر می‌شود؛ حقوقی که میان شهر (محلی که در آن زندگی می‌کنیم)، شهروند و متصدیان امور برقرار است و برای پیشرفت به سوی جامعه‌ای سالم هدایتمان می‌کند. اصلا ما چقدر با این حقوق متقابل آشنا هستیم؟ به چه میزانی آن را رعایت می‌کنیم و اصلا آیا به‌طورکامل این حقوق در گستره شهری ما رعایت می‌شود یا خیر؟ این سؤالاتی است که این یادداشت در نظر دارد پاسخ آن را بیابد. حقوقی که به عنوان حقوق شهروندی تعبیر می‌شوند، حقوق نوپای جوامع مدرن امروز است که برای رسیدن به یک محیط متمدن نیازمند رسیدن به آن هستیم. اگر بخواهیم ساده‌تر به این نکته بپردازیم، باید گفته شود اگر این حقوق شهروندی در جامعه رعایت شود، شکل جامعه به طور کلی عوض می‌شود و اگر شهروندان از حقوق اولیه شهروندی خود آگاه باشند و بدانند روزانه چقدر از حقوقشان نادیده انگاشته شود، صف‌های طولبی

۲- مخاطب آن: حقوق بشر، هر انسان، نهاد و اجتماع انسانی را مخاطب خود قرار داده و توصیه و فرمان می‌دهد. در حالی که حقوق شهروندی، اجتماع با افراد خاصی را در محدوده یک دولت-کشور خطاب می‌کند.

۳- موضوع آن: مفاهیم حقوق بشر عموما مابعدالطبیعه هستند و ازاین‌رو کلی هستند و ابهام‌های اساسی دارند، اما حقوق شهروندی، از آن‌رو که مستقیم با مردم و اجرا مواجهند دارای ابهام نیستند و براساس همان مبانی حقوقی ایجاد می‌شوند. معنی و مفهوم اصلی حقوق شهروندی، رعایت و حفظ حقوق افراد و انسان‌ها در بخش کلان جامعه است؛ بنابراین اصطلاح «حقوق شهروندی» از نظر مفهومی، پدیده نوظهوری نمی‌تواند تلقی شود، زیرا پیش از این در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و سایر قوانین عادی و حتی در فرمان هشتت ماده‌ای امام در سال ۶۰ حقوق مردم و حقوق عمومی تصریح شده است که در محل و جای خود به آن اشاره می‌شود. اصطلاح و واژه «حقوق شهروندی» برای اولین بار با صدور بخش‌نامه رئیس وقت قوه قضائیه در ۲۰ فروردین سال۱۳۸۳ درباره رعایت حقوق شهروندان شهروندی، شهروند (به تعریفی که ذکر شد) است.

جلوی دادگاه‌ها بسته خواهد شد، هرچند رعایت این حقوق به طور کامل و مو به مو تنها روی کاغذ ممکن می‌نماید.

بررسی حقوق شهروندی

حقوق شهروندی در کشورهای اروپایی و آمریکایی زیرمجموعه علوم سیاسی (science Political) قرار می‌گیرد و بیشتر ناظر به حقوق مشارکت شهروندان در اداره امور کشور است و ابعاد متفاوت آن را در بر می‌گیرد و ازاین‌رو به حقوق سیاسی و حقوق عمومی (به معنای اخص) نزدیک می‌شود. اما این معنای حقوق شهروندی را از حقوق بشر-چندان جدا نمی‌کند و البته این دو مفهوم چندان مشابهت دارند که اشتراکشان، تمایز را مشکل می‌کند. برای تفکیک این دو، چند محور را می‌توان ذکر کرد: (اما باز تعاریف متعارض، جای بحث را باقی می‌گذارد).

۱. گیرنده یا دارنده آن: دارنده حقوق بشر، موجودی است که با عضویتش در جامعه انسانی به‌عنوان جهان‌وند از آن منتفع خواهد بود؛ در حالی که دارنده حقوق شهروندی، شهروند (به تعریفی که ذکر شد) است.

به این نوع طلاق مبارات می‌گویند که در اینجا مالی که زن به شوهر می‌دهد نباید از مقدار مهر زیادتر باشد.

۵- ۲: سه‌طلاق (سومین طلاقی که بعد از سه وصلت بی‌دربی به وجود آید) که در این مورد مهر برای شوهر حق رجوع نیست.

نکته‌ای که مجددا به آن اشاره می‌کنیم این است که اعطای حق طلاق به مرد بدان معنا نیست که زن هیچ‌گاه نمی‌تواند خود را از قید و بند زندگی مشترک رها کند، بلکه می‌تواند به قاعده عسر و حرج ۱۱۳۰ قانون مدنی و شروط ضمن عقد ماده ۱۱۱۹ قانون مدنی استناد کند و پس از اثبات در محکمه، حکم عدم امکان سازش صادر شود.

حق طلاق در قانون ایران

۱- طلاق به درخواست مرد

در حقوق ایران، حق طلاق در اختیار مرد است. مرد هر وقت بخواهد می‌تواند دادخواست طلاق بدهد و ملزم نیست دلیل خاصی را برای تصمیم خود ذکر کند و این قاعده مبتنی بر فقه اسلامی عنوان می‌شود که حق طلاق را به دست مرد داده است، ولی این محدودیت برای مرد وجود دارد که اگر بخواهد زن خود را طلاق بدهد باید حتما به دادگاه مراجعه کند. (طلاق از طرف زوج (مرد))، در این صورت، دادگاه گواهی عدم سازش صادر خواهد کرد و ثبت طلاق فقط با این گواهی ممکن خواهد بود.

البته ماده ۱۱۳۳ قانون طلاق که اختیارات نامحدودی به مرد داده بود، در سال ۸۱ به این ترتیب اصلاح شد: «مرد می‌تواند با رعایت شرایط مقرر در این قانون طلاق با مراجعه به دادگاه تقاضای طلاق همسوز را بنماید.» در تبصره این ماده حق طلاق برای زن نیز قائل شد. امروزه مراحل طلاق به این صورت است که اگر مردی بخواهد همسر خود را طلاق بدهد، باید به دادگاه رجوع کند و دادگاه با ارجاع اختلاف به داوری اقدام به صلح بین زوجین خواهد کرد و در صورتی که بین زن و مرد سازشی ایجاد نشود، گواهی عدم سازش صادر خواهد کرد. از سوی دیگر مرد حتی اگر عذر موجهی برای طلاق داشته باشد بازم موظف است مهریه، جهیزیه و نفقه زن را مطابق با قانون طلاق و مهریه پرداخت کند. اما اگر عذر موجهی وجود نداشته باشد و مرد صرفا با استناد به ماده ۱۱۳۳ قانون طلاق از حق خود استفاده کند، این حق برای زن وجود دارد که علاوه بر مهریه، جهیزیه و نفقه، اجرت‌المثل کارهایی را که در طول زندگی مشترک با عدم قصد تبرع و به دستور مرد انجام داده است (و توانسته این امر را در دادگاه ثابت کند) دریافت کند.

۲- موارد طلاق به درخواست زن

۱- ۲: عدم پرداخت نفقه؛ به حکم ماده ۱۱۲۹ قانون مدنی در صورت استنکاف شوهر از پرداخت نفقه و عدم امکان اجرای حکم محکمه و الزام او به دادن نفقه، زن می‌تواند برای طلاق به حاکم رجوع کند و حاکم شوهر را اجبار به طلاق می‌نماید. همچنین است در صورت عجز شوهر از دادن نفقه (طلاق از طرف زوجه (زن)).

۲- ۲: عسر و حرج؛ به موجب ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی، در صورتی که دوام زوجیت موجب عسر و حرج زوجه باشد، وی می‌تواند به حاکم شرح مراجعه و دادخواست طلاق دهد. چنانچه عسر و حرج مذکور در محکمه ثابت شود دادگاه می‌تواند زوج را اجبار به طلاق کند و در صورتی که اجبار میسر نباشد زوجه به اذن حاکم شرح طلاق داده می‌شود (عسر و حرج یعنی دشواری، سختی و تنگنا).
۳- ۲: غیبت مرد؛ طبق ماده ۱۰۲۹ قانون مدنی، هرگاه شخصی چهار سال تکمرا غایب و مقفودالثر باشد، زن او می‌تواند تقاضای طلاق دهد. در این صورت با رعایت ماده ۱۰۲۳ حاکم او را طلاق می‌دهد. مطابق ماده ۱۰۲۳ قانون طلاق، محکمه طی سه نوبت آگهی، هر یک به فاصله یک ماه، در جراید محل و یکی از روزنامه‌های کثیرالانتشار تهران منتشر می‌کند. هرگاه یک سال از تاریخ اولین اعلان بگذرد و حیات غایب ثابت نشود، حکم موت فرضی در مورد او صادر می‌شود.

۴- ۲: بشرط ضمن عقد؛ درخواست صدور حکم طلاق با استفاده از ماده ۱۱۱۹ قانون مدنی. به موجب ماده قانونی یادشده طرفین عقد می‌توانند هر شرطی را

که مخالف با مقتضای عقد مزبور نباشد، در ضمن عقد ازدواج یا عقد لازم دیگر بنمایند. مثل اینکه شرط شود هرگاه شوهر، زن دیگر بگیرد یا در مدت معینی غایب شود یا ترک انفاق نماید یا علیه حیات زن سوءقصد یا سوءرفتاری نماید که زندگانی آنها با یکدیگر غیرقابل تحمل شود، زن وکیل باشد که پس از اثبات تحقق شرط در محکمه و صدور حکم نهایی، خود را مطلقه سازد.

۳- توافق زوجین برای طلاق

در طلاق توافقی زوجین هر دو متقاضی طلاق بوده و در کلیه امور با یکدیگر توافق کرده‌اند که باید با مراجعه شخصی به دادگاه خانواده یا توسط وکلای خود، اعلام توافق خود در اموری همچون وصول یا بذل مهریه، نفقه ایام عده، حضانت فرزند بعد از طلاق، ملاقات فرزند، شیوه استرداد جهیزیه و سایر حقوق دوران زوجیت را کتبا نوشته و به دادگاه جهت ضبط در پرونده تقدیم دارند. برای اجراضدن طلاق، اخذ گواهی عدم امکان سازش الزامی است. ضمن اینکه دادگاه پس از بررسی موضوع، مسئله را به داوری ارجاع می‌دهد و پس از کسب نظر داوران مباردت به صورت حکم می‌کند.

مطابق با قوانین طلاق در ایران، دادگاه به زوجین اعلام می‌کند که داورانی از بین بستگان یا آشنایان مورد اعتماد خویش تعیین و بیه دادگاه معرفی کنند. چنانچه زوجین نخوانند یا نتوانند داوری معرفی کنند، دادگاه آرسا مباردت به انتخاب داور می‌کند. داوران منتخب با منصوب از ناحیه دادگاه باید مسلمان، متاهل، معتمد، دارای حسن شهرت و حداقل دارای ۴۰ سال تمام بوده و تا حدودی به وضعیت روحی زوجین آشنا باشند یا بعد از نصب در جریان زندگی و اختلاف آنان قرار گیرند. داوران سعی در ایجاد سازش میان زوجین می‌کنند و چنانچه موفق به این کار نشوند با اعلام مراتب به دادگاه خانواده، دادگاه مذکور درخواست گواهی عدم امکان سازش صادر می‌کند تا با مراجعه به یکی از دفاتر ثبت طلاق، حکم صادره اجرا و صیغه طلاق جاری و وارد شناسنامه زوجین شود.

دادگاه هنگام صدور گواهی عدم امکان سازش باید اطمینان حاصل کند که زوجه باردار نیست و رویه قضاتی در این مورد آن است که زوجه برای معاینه و صدور گواهی به پزشک مورد اعتماد (معمولا پزشکی قانونی) معرفی می‌شود یا آنکه دادگاه بر مبنای اقرار زوجه به باردارنبودن مراتب را گواهی می‌کند. مدت اعتبار گواهی عدم امکان سازش سه ماه از تاریخ صدور است و اگر تا پایان آن مدت، طرفین با یکی از آنها جهت ثبت به دفترخانه مراجعه کنند، گواهی مذکور از درجه اعتبار ساقط است.

منظور قانون‌گذار از اجبار طرفین به مراجعه دادگاه، تعیین داور و سرانجام تعیین مدت معین برای حل‌وفصل اختلافات، به ظاهر آن بوده که شاید طی این دوران زن و شوهر پشیمان شده و سر خانه و زندگی مشترک خود بازگردند. از سوی دیگر، گفته می‌شود به این ترتیب از اختیارات مرد برای استفاده از حق طلاق کاسته می‌شود.

طبق قانون طلاق، حال اگر مرد با وجود صدور حکم عدم امکان سازش به دفترخانه مراجعه نکند، زن حق دارد به دفترخانه برود و دفترخانه موظف است احضاریه‌ای برای شوهر بفرستد و اگر شوهر حضور پیدا نکرد، زن باید برای گرفتن وکالت در توکیل (وکالت در توکیل در اینجا به این معناست که قاضی با انتقال این وکالت به زن به او حق می‌دهد که به جای شوهر نسبت به طلاق خود اقدام کند. چون در قانون طلاق‌دهنده مرد است، زن به این ترتیب می‌تواند به وکالت از شوهر این کار را انجام بدهد) به دادگاه مراجعه کند.

با درخواست زن دادگاه می‌تواند همان موقع حکم عدم امکان سازش را صادر کند و بسه او وکالت در توکیل بدهد تا با مراجعه به دفترخانه و ارائه حکم عدم امکان سازش و وکالت‌نامه فوق‌الذکر خود را طلاق دهد. حال اگر زن از رفتن به دفترخانه خودداری کند، مرد شخصا با مراجعه به آنجا و ارائه گواهی عدم امکان سازش می‌تواند صیغه طلاق را جاری کند و دفترخانه به زن موضوع را ابلاغ خواهد کرد.

باید توجه داشت که در این قسم طلاق، توافق طرفین به عنوان مبنای طلاق و اجرای آن مورد استفاده قرار می‌گیرد و هیچ‌گاه در ماهیت عمل حقوقی طلاق (که به صورت ایقاع و در اراده مرد است) دخالت ندارد.

وارد نظام حقوقی ایران شد. مفاد بخش‌نامه مذکور ناظر به رعایت برخی از حقوق شهروندان در بعد قضائی است. امتیاز مهم دیگر بخش‌نامه در این است که بر رعایت جزئیات حقوق شهروندان در مرحله‌های مختلف قضائی از تعقیب تا صدور حکم تأکید شده که در نوع خود اگر بی‌نظیر نباشد، کم‌نظیر است. بنابراین نخستین قانون مربوط به حقوق شهروندی در ایران قانون مذکور بود که صرفا در گستره قضائی، ازحقوق شهروندی حمایت کرد. با توجه به اهمیت این قانون، نسبت به مواردی که مستقیما مربوط به بخشی از حقوق شهروندی بود، قانون‌گذار با فاصله نزدیکی یعنی پنج ماه پس از تصویب قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی، اقدام به وضع مقرراتی درباره حقوق شهروندی با تصویب قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران کرد. نکته حائز اهمیت در قانون برنامه چهارم توسعه این بود که دامنه شمول حقوق شهروندی علاوه بر گستره قضائی به سایر گستره‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی نیز تعمیم یافت و مورد حمایت و توجه قرار گرفت.

اخبار برگزیده

خانه‌ای پر از آگاهی و شادی برای کودکان دالاهو

کتابخانه‌ای به یاد تکتم

بعضی از آدم‌ها همچون نوری، روشنائیِ بخش دنیای آدم‌های دیگر می‌شوند و تکتم هم یکی از همان‌ها بود؛ دختری که با سن کم، دنیای کودکان آسیب‌دیده زیادی را رنگارنگ کرد و رفت؛ رفتنی که تا ابد جای خالی آن در محلات دروازه‌غار و روستاهای کرمانشاه و برخی مناطق محروم دیگر حس خواهد شد.

«دالاهو» جایی است که به دلیل وجود روستاهای محروم، تکتم معصومیان، مربی و معلم کودکان آسیب‌دیده، رفت‌وآمد زیادی به آن داشت و حتی در آخرین خواسته‌هایش از تأسیس کتابخانه‌ای در آن منطقه گفته بود. کتابخانه‌ای برای برج‌گذاشتن ردپای نوری همیشگی از دختری که بهاربخش زندگی کودکان بود. تکتم معصومیان در یکی از ماه‌های تابستان با وداعی همیشگی، ما را سوگوار نبود خود کرد و حالا محمدرضا، برادر تکتم، با همراهی تیمی در کنار مؤسسه تاریخ ادبیات کودک، عزم ساخت کتابخانه‌ای را جزم کردند. او درباره ماجرای تأسیس کتابخانه در محلات محروم می‌گوید: آخرین جایی که تکتم رفت، دالاهو و روستاهای اطرافش بود. آنجا یک سری مناطق با روستاهای کوچک است که مرکز همه آنها به بزمیرآباد می‌خورد. ما قصدمان این است که فعلا اولین کتابخانه را آنجا تجهیز کنیم و یکی از چیزهایی که تکتم در وصیت‌نامه‌اش خواسته بود، تأسیس یک کتابخانه در آن مناطق بود و خودمان هم به این نتیجه رسیدیم که اگر اوضاع اقتصادی‌مان باری کند، هر سال یک کتابخانه در دالاهو، سیستان‌وبلوچستان، خراسان جنوبی و مناطق محروم دیگر تأسیس کنیم. این پروسه یک سواد مختص خودش را می‌خواهد و ما در بخش مالی آن بیشتر فعال هستیم و صرف تا صد این کار را به مؤسسه تاریخ ادبیات کودک سپردیم؛ یعنی از تجهیز کتابخانه، چپش کتاب و نوع کتاب و حتی صندلی‌ها بر عهده آنهاست. ما فقط بابت جریانزات مالی آن هستیم.

شماره کار: ۰۰۳۶۸-۹۹۹۹۱۸۳۶۹۹۱۸۶۰۳۷۹۹۱۸

شماره حساب: ۰۰۳۳۶۲۴۶۹۱۰۰۷

اسناد لانه جاسوسی در کتاب‌های درسی پررنگ‌تر می‌شود

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی گفت: فلسفه استکبارستیزی را با انتشار بیشتر اسناد و تحلیل و بررسی همه‌جانبه آنها در کتب درسی، امری بر زمین مانده می‌دانیم؛ ازاین‌رو جانیمی مناسب برای درج بیشتر اسناد لانه جاسوسی در کتاب‌های درسی پررنگ‌تر می‌شود. به گزارش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، حجت‌الاسلام‌والمسلمین علی لطیفی در دیدار با دانشجویان بسیجی دانشگاه فرهنگیان ضمن اعلام آمادگی برای اجرای فرمان رهبر معظم انقلاب و پرداختن بیشتر به این موضوعات در کتب درسی افزود: اکنون در ۱۳ جلد از کتاب‌های درسی در مقاطع مختلف تحصیلی در ۲۲ مورد به این موضوع پرداخته شده است و گزارش آن بلافاصله تقدیم شد و منتظر دریافت رهنمودهای ایشان هستیم. در عین حال با توجه به تأکیدهای ایشان، بی‌درنگ دفاتر تألیف سازمان جلسات تخصصی در راستای پررنگ‌کردن این موضوع در کتاب‌های درسی را در دستور کار خود قرار داده و اقدامات لازم صورت گرفت. وی در پاسخ به دغدغه جدی رهبر معظم انقلاب افزود: با اینکه بیش از این و در سال تحصیلی جاری نیز بخشی از این اسناد در کتب درسی مقاطع و رشته‌های مختلف تحصیلی تبیین شده است اما فلسفه استکبارستیزی را با انتشار بیشتر این اسناد و تحلیل و بررسی همه‌جانبه آنها در کتب درسی، امری بر زمین مانده می‌دانیم و با برگزاری جلسات تخصصی در تلاش هستیم با رعایت نکات استاندارد علمی و آموزشی همچنین جانیمی مناسب برای درج بیشتر اسناد لانه جاسوسی قدم برداریم. معاون وزیر با یاسخ به دیگر سؤالات دانشجویان درباره نحوه چاپ کتاب‌های درسی، تبیین چگونگی تحول در نظام آموزشی مبتنی بر نگاه صدور گواهی به پزشک مورد اعتماد (معمولا پزشکی قانونی) معرفی می‌شود یا آنکه دادگاه بر مبنای اقرار زوجه به باردارنبودن مراتب را گواهی می‌کند. مدت اعتبار گواهی عدم امکان سازش سه ماه از تاریخ صدور است و اگر تا پایان آن مدت، طرفین با یکی از آنها جهت ثبت به دفترخانه مراجعه کنند، گواهی مذکور از درجه اعتبار ساقط است.

مدیرعامل سازمان ندرکات پزشکی هلال احمر:

تولید آنتی‌بیوتیک در هلال احمر ۵ برابر شد

به گزارش جمعیت هلال احمر، علیرضا عسکری با اشاره به اینکه تولید شربت بروفن در شرکت داروسازی افزایش یافته است، افزود: تولید شربت بروفن نسبت به ماه‌های گذشته چهار برابر شده و این حجم از تولیدات برای بیگیری از کمبودها انجام شده است. وی افزود: این حجم از تولید شربت بروفن سبب شده است تا رکورد تولید بروفن در کشور شکسته و بر همین اساس در ماه جاری حدود سه میلیون عدد شربت بروفن تولید شود. عسکری ادامه داد: کپسول آزیترومایسین ۲۵۰ و ۵۰۰ از دیگر تولیدات شرکت سه‌هلال است که تولید این محصول نیز در ماه جاری رشدی پنج‌برابری خواهد داشت و زمینه پنج‌برابردن تولید آنتی‌بیوتیک در هلال‌احمر را فراهم می‌کند. مدیرعامل سازمان ندرکات پزشکی خاطر نشان کرد: در مسیر تولید مواعنی وجود دارد که مقداری از آن توسط شرکت بازرگانی سهاکیش برطرف شده اما همچنان در تأمین مواد اولیه مشکلاتی وجود دارد. عسکری با اشاره به اینکه آغاز برنامه‌ریزی برای تولید دیگر داروهای مورد نیاز جامعه گفت: فنی‌توین کامپاندو و گاباپنتین از جمله داروهای دیگری است که تولید آنها در دستور کار قرار گرفته و با توجه به نیاز کشور تولید آنها نیز بزودی شروع می‌شود. روزانه ۱۲۰ هزار دارو در قالب شربت و سالانه نیز ۳۰۰ میلیون عدد قرص در شرکت داروسازی سه‌هلال تولید می‌شود.